

ახალი მსოფლიო წესრიგი და მისი ფორმირების თავისებურებები

ლაშა ბაღათურია,

სტუ-ს დოქტორანტი

lashiko088@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-0097-9228>

ედიშერ ჯაფარიძე,

სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი

Japaridzeedisher07@gtu.ge

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-9239-4785>

DOI: <https://doi.org/10.52340/splogos.2025.08>

აბსტრაქტი

„ახალი მსოფლიო წესრიგის“ კონცეფცია საერთაშორისო ურთიერთობების ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური თემაა, რომელიც ასახავს გლობალური ძალაუფლების დინამიკაში მიმდინარე ცვლილებებს, საერთაშორისო ნორმებისა და ინსტიტუტების ახლებურ შეფასებას. სტატიაში განხილულია ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირების პროცესი, არსებული გამოწვევები და მოსალოდნელი შედეგები. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა განვითარებადი სახელმწიფოების როლს, მრავალმხრივი ინსტიტუტების ტრანსფორმაციასა და დამაბულობას გლობალიზაციასა და ნაციონალიზმს შორის. ამ ტენდენციების ანალიზიდან გამომდინარე, ნაშრომის მიზანია მიმოიხილოს, თუ როგორ ყალიბდება ახალი მსოფლიო წესრიგი XXI საუკუნეში. წარმოაჩინოს მისი თავისებურებები და საერთაშორისო ურთიერთობებზე გავლენა.

საკვანძო სიტყვები: ახალი მსოფლიო წესრიგი, გლობალური მმართველობა, მულტილატერალიზმი, გლობალიზაცია, ნაციონალიზმი.

The New World Order and the Peculiarities of its Formation

Lasha Baghaturia,

PhD Student, Georgian Technical University

lashiko088@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-0097-9228>

Edisher Japaridze,

Abstract

The concept of "New World Order" is a very relevant topic of international relations, reflecting changes in global power dynamics, and a new assessment of international norms and institutions. The article discusses the formation of a new world order, existing challenges, and its consequences. Particular attention is paid to the role of developing states, the transformation of multilateral institutions, and the tension between globalization and nationalism. Based on the analysis of these trends, the paper aims to review how the new world order is being formed in the 21st century, to present the features of the new world order and its influence on international relations.

Keywords: New World Order, Global Governance, Multilateralism, Globalization, Nationalism.

ტერმინი „ახალი მსოფლიო წესრიგი“, გლობალურ პოლიტიკაში, მნიშვნელოვანი ცვლილებების აღსაწერად გამოიყენებოდა, რომლებიც ხშირად ახალი ძალაუფლების ცენტრების გაჩენით, იდეოლოგიური ძვრებითა თუ ტრანსფორმაციული მოვლენებით აღინიშნებოდა. ისტორიულად ცნობილია, რომ ასეთი პერიოდები მნიშვნელოვანი კონფლიქტების დასრულების შემდეგ დგებოდა, როგორცაა, ვესტფალის ზავი⁸⁰ 1648 წელს, მეორე მსოფლიო ომის დასრულება და საბჭოთა კავშირის დაშლა - 1991 წელს. თანამედროვე მსოფლიო კიდევ ერთი გარდამავალი პერიოდის მოწმეა. ამ საკითხს, უნიპოლარობისა და მრავალპოლარობის შემცირების კონტექსტში, მოგვიანებით განვიხილავთ.

საერთაშორისო ურთიერთობებს უნარი აქვს, მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინოს საზოგადოებასა და პოლიტიკაზე, ასევე მათ უკეთ წარმართვაზე. რაც შეეხება განსხვავებას „თეორიასა“ და „რეალპოლიტიკას“ შორის, ეს საკითხი მჭიდროდ უკავშირდება

⁸⁰ Tischer Anuschka, Peace of Westphalia (1648) <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0073.xml> [12.12.2024]

ნეიტრალიტეტის პრინციპს.⁸¹ ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ისეთ მნიშვნელოვან საკითხს, როგორიცაა საგარეო პოლიტიკის შემუშავების პრაქტიკა.

21-ე საუკუნის დასაწყისში, დიდმა გეოპოლიტიკურმა ძვრებმა, გლობალური უსაფრთხოების სისტემა ზედმეტად მგრძნობიარე გახადა. შეცვლილია საერთაშორისო პოლიტიკურ ძალთა ბალანსი, რაც მსოფლიო პოლიტიკაში მომხდარმა კარდინალურმა ცვლილებებმა განაპირობა და დააჩქარა ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირების პროცესი. ცივი ომის შემდგომი პერიოდის⁸² მერე, დიდი ხნის განმავლობაში, შეერთებული შტატები დომინირებდა საერთაშორისო სისტემაში, აყალიბებდა ნორმებს, ინსტიტუტებსა და ალიანსებს. თუმცა, უნიპოლარული მომენტი კლებულობს, რადგან სხვა სახელმწიფოები და არასახელმწიფო აქტორები თავიანთ გავლენას აძლიერებენ. ჩინეთის ეკონომიკური აღმავლობა, რუსეთის აღორძინება და ისეთი რეგიონალური ძალების მზარდი გავლენა, როგორებიცაა ინდოეთი, ბრაზილია და თურქეთი, მთავარი ფაქტორებია, რომლებიც აფერხებენ აშშ-ს დომინირებას.

უნიპოლარობის შემცირება დააჩქარა შეერთებული შტატების შიდა გამოწვევებმა, მათ შორის, პოლიტიკურმა პოლარიზაციამ, ეკონომიკურმა უთანასწორობამ და გლობალურ ლიდერობაში მისი როლის შესახებ მიმდინარე დებატებმა. 2008 წლის ფინანსურმა კრიზისმა და COVID-19-ის პანდემიამ კიდევ უფრო გამოავლინა დასავლეთის ხელმძღვანელობით შექმნილი გლობალური წესრიგის მოწყვლადობა, რამაც რეფორმების აუცილებლობის საკითხი წამოჭრა.⁸³

დაახლოებით 2017-2018 წლიდან, მსოფლიო წარსულიდან მემკვიდრეობით მიღებული საერთაშორისო წესრიგის პროგრესული ეროზიის ან/და კოლაფსის პერიოდს გადის.⁸⁴ დონალდ ტრამპის არჩევამ, რუსეთისა და ჩინეთის წინააღმდეგ ამერიკული შეკავების კამპანიის სწრაფმა გაძლიერებამ - რაც ამ თანდათანობითი ეროზიის შედეგიცაა, შიდა და საერთაშორისო წინააღმდეგობებსაც წარმოაჩენს - ეს პროცესი აპოგეამდე მიიყვანა. კოლაფსის პერიოდი ახალი, უფრო სამართლიანი, სტაბილური და მშვიდობიანი მსოფლიო წესრიგის შექმნის შესაძლებლობას იძლევა. რუსეთს აქვს შანსი, გავლენა

⁸¹Amela Beshoff, Christopher Hill, Two Worlds of International Relations Academics, Practitioners and the Trade in Ideas, 1994, 23

⁸²T.W. Luke, Cold War, International Encyclopedia of Human Geography, 2009, Pages 170-174

⁸³Samet Gunay, Gokberk Can, The source of financial contagion and spillovers: An evaluation of the covid-19 pandemic and the global financial crisis,

⁸⁴A New World Order - A View from Russia, <https://www.cirsd.org/en/horizons/horizons-winter-2019-issue-no-13/a-new-world-order-a-view-from-russia> [12.12.2024]

მოახდინოს ახალი წესრიგის ჩამოყალიბებაზე. თუმცა, ახალი მსოფლიო წესრიგის დამყარებას დრო დასჭირდება. ამ პერიოდში, შესაძლოა სერიოზული კონფლიქტები და კრიზისები წარმოიშვას. აშშ-რუსეთის ურთიერთობები, ამ მხრივ, დაძაბულია. პერსპექტივაში სახელმწიფოების პრიორიტეტია ახალი ფართომასშტაბიანი ომის თავიდან აცილება, რომლის აღბათობაც სულ უფრო იზრდება.

სამწუხაროდ, რუსეთი კვლავ აპირებს იმოქმედოს, როგორც უსაფრთხოების მთავარმა პროვოიდერმა თავისი საგარეო და თავდაცვის პოლიტიკით. რუსეთის მიღწევებმა თავდაცვის სფეროში, როგორც პრეზიდენტმა პუტინმა 2018 წლის მარტში ფედერალურ ასამბლეაში სიტყვით გამოსვლისას განაცხადა, გააძლიერა შეკავება და აჩვენა, რომ სამხედრო აღმატებულობის მიღწევა და საერთო სამხედრო ბალანსის შეცვლა შეუძლებელია. ეს შეაჩერებს შეიარაღების რბოლასა და შექმნის წინაპირობებს ვაშინგტონთან.⁸⁵

რუსეთის აზიისკენ ორიენტაცია გრძელდება და დიდი ევრაზიის ყოვლისმომცველი პარტნიორობის კონცეფცია თანდათან რეალურ სახეს იძენს. შეერთებულ შტატებთან ურთიერთობების მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება არ იკვეთება, ძირითადად დასავლურ საზოგადოებებსა და საერთაშორისო საზოგადოების დასავლურ ნაწილში არსებული ვითარების გამო. ამავდროულად, რუსეთი აგრძელებს პარტნიორობის გაღრმავებას ჩინეთთან, აძლიერებს თანამშრომლობას ინდოეთთან და ამერიკის მოკავშირეებთან, როგორებიცაა: იაპონია და სამხრეთ კორეა, ასევე ცდილობს დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან ურთიერთობების გაუმჯობესებას. მიუხედავად იმისა, რომ ევროპა, შეერთებული შტატები და აზიელი მოკავშირეები არ უჭერენ მხარს რუსეთ-დასავლეთისა და აშშ-რუსეთის დაპირისპირების შემდგომ ესკალაციას, მსოფლიოში შექმნილი ვითარების გათვალისწინებით, ამ ურთიერთობების შენარჩუნება, როგორც ჩანს, საუკეთესო გზაა კონფრონტაციის დასაძლევად.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საჭიროა აშშ-ის პოლიტიკა ვითარების გათვალისწინებით გახდეს უფრო მოქნილი, ვიდრე ოდესმე, ვინაიდან, სწორედ მათზეა დამოკიდებული მსოფლიო წესრიგის მშენებლობა. იმის გამო, რომ შეერთებული შტატები და ევროპა შიდაპოლიტიკური მიზეზების გამო არ არიან მზად რუსეთთან და სხვა ძირითად არადასავლურ აქტორებთან ურთიერთობების გადახედვისთვის, ნაკლებად

⁸⁵ A new world order: A view from Russia <https://eng.globalaffairs.ru/articles/a-new-world-order-a-view-from-russia/> [12.12.2024]

სავარაუდოა, რომ ისინი მომდევნო ათწლეულში ახალი საერთაშორისო წესრიგის მშენებლობაში ჩაერთონ. ეს პროცესი, სავარაუდოდ, 2030-იან ან 2040-იან წლებში დაიწყება.

უნდა ითქვას, რომ ყოველივე ეს, გამოიწვევს დასავლურ ელიტებს შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური წესრიგის არასტაბილურობას მსოფლიო პოლიტიკასა და საერთაშორისო ეკონომიკაში, რაც გულისხმობს ნორმებისა და ქცევის წესების დაუცველობას. ეს პროცესი დიდი ხნის განმავლობაში მწიფდებოდა, მაგრამ მხოლოდ ბოლო ათწლეულში გახდა ხილული. ყველაზე დრამატული ცვლილება არის დასავლეთის - ჯერ ევროპის, შემდეგ შეერთებული შტატებისა და მისი მოკავშირეების - ხუთსაუკუნოვანი დომინირების დასასრული პოლიტიკაში, ეკონომიკასა და იდეოლოგიაში. უპირველეს ყოვლისა, ეს განპირობებულია სამხედრო უპირატესობის დაკარგვით, რომელსაც დასავლეთი მეთექვსმეტე და მეჩვიდმეტე საუკუნეებიდან ფლობდა.

დასავლური სამხედრო უპირატესობის, პოლიტიკური და იდეოლოგიური აღმავლობის მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის დასასრული მეოცე საუკუნის შუა ხანებში დაიწყო, როდესაც დასავლეთის ოპონენტები - სსრკ და შემდგომში ჩინეთი - ბირთვული იარაღის მფლობელები გახდნენ. დასავლეთმა მსოფლიოს ნახევარზე უზენაესობა დაკარგა. ამას მოჰყვა ამერიკის მარცხი, ჯერ კორეაში, შემდეგ კი ვიეტნამში.⁸⁶ ორივე შემთხვევაში ბირთვული ესკალაცია განიხილებოდა, თუმცა არ განხორციელებულა.

უზენაესობის განცდა დაბრუნდა 1991-დან 2007 წლამდე ხანმოკლე პერიოდში, როდესაც საბჭოთა კავშირი დაიშალა და სამხედრო-პოლიტიკური ბალანსი დაირღვა. დასავლეთმა განაცხადა, რომ ლიბერალური მსოფლიო წესრიგი უნივერსალური, გლობალური უნდა გამხდარიყო. ავღანეთში, ერაყში, ლიბიასა და სირიაში პოლიტიკური დანაკარგების შემდეგ, ტრამპის ადმინისტრაცია პირველი იყო, ვინც ოფიციალურად აღიარა ამერიკის სამხედრო უპირატესობის დაკარგვა.

2008 წლის კრიზისმა, სხვა საკითხებთან ერთად, ცხადყო, რომ დასავლურმა ეკონომიკურმა მოდელმა ვერ შეძლო ღია კონკურენციას გამკლავებოდა, როდესაც ის სამხედრო უზენაესობით აღარ იყო მხარდაჭერილი. ლიბერალური სავაჭრო და ეკონომიკური წესრიგი ძირითადად სარგებელს მოუტანდა მათ, ვინც მისი წესები

⁸⁶ Daniel Sargent, *The Cold War*, Published online by Cambridge University Press, 2015

სამხედრო და საზღვაო უპირატესობაზე დაყრდნობით შეიმუშავა - ჯერ გაერთიანებულ სამეფოს, შემდეგ კი - შეერთებულ შტატებს.

ლიბერალური ეკონომიკური წესრიგი დასავლეთმა და შეერთებულმა შტატებმა ბრეტონ ვუდსის კონფერენციაზე შექმნეს, რომელიც შემდგომ 1990-იან წლებში მთელ მსოფლიოში გავრცელდა.⁸⁷ ახალმა ეკონომიკურმა ძალებმა, რა თქმა უნდა, ეს ლიბერალური წესრიგი საკუთარი ეკონომიკური წინსვლისთვის გამოიყენეს. დასავლური ძალები ამას იმ იმედით უწყობდნენ ხელს, რომ ახალი ძალები საბოლოოდ დასავლური ეკონომიკური და პოლიტიკური მოდელების მიხედვით გარდაიქმნებოდნენ და დასავლეთს შეუერთდებოდნენ, რაც არ მომხდარა.

როგორც ტრამპის ადმინისტრაციის 2017 წლის ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიაშია მითითებული, აშშ-ის ცივი ომის შემდგომი პოლიტიკა ემყარებოდა იმ ვარაუდს, რომ კონკურენტებთან ურთიერთობა, მათი ჩართვა საერთაშორისო ინსტიტუტებსა და გლობალურ ვაჭრობაში, მათ კეთილგანწყობილ აქტორებად და სანდო პარტნიორებად გადააქცევდა. უმეტესწილად, ეს წინაპირობა მცდარი აღმოჩნდა.

ტრამპის პირველი სლოგანი ამერიკულ ელიტასა და ფართო მოსახლეობაში გაბატონებული სენტიმენტების ჰიპერბოლურ განსახიერებას წარმოადგენდა. შეერთებული შტატები და ევროპა კვლავ იკავებენ წამყვან პოზიციებს საერთაშორისო ეკონომიკურ სისტემაში და მათ საკუთარი ინტერესებისთვის იყენებენ. უპირველეს ყოვლისა, ეს ხორციელდება სანქციების მეშვეობით, რომლებიც მიზნად ისახავს მოწინააღმდეგეების ეკონომიკურ შეკავებას და არა მათი საგარეო პოლიტიკის შეცვლას.

ამრიგად, შეერთებული შტატები და ევროპა ძირს უთხრიან, როგორც ლიბერალურ სისტემას, ისე საკუთარი თავის მიმართ ნდობას. შემთხვევითი არ არის, რომ დასავლეთის ქვეყნების მიერ სანქციების მასიური გამოყენება სწორედ მაშინ ხდება გამართლებული, როდესაც სამხედრო ძალის გამოყენების შესაძლებლობა, ზეწოლის განხორციელების მიზნით არ არსებობს.

ვაშინგტონი თავისი ინდო-წყნარი ოკეანის სტრატეგიით ნაბიჯებს დგამს ჩინეთის სამხრეთიდან და აღმოსავლეთიდან ალყაში მოსაქცევად. ის ცდილობს შეასუსტოს ჩინეთის პოზიციები ინდოეთის ოკეანესა და სამხრეთ ჩინეთის ზღვაში სავაჭრო და

⁸⁷ Bretton Woods Revisited: Creating a Monetary and Economic Order Fit for the 21st Century, <https://www.bu.edu/gdp/2024/06/12/bretton-woods-revisited-creating-a-monetary-and-economic-order-fit-for-the-21st-century/> [12.12.2024]

ენერგომომარაგების გზებზე ზეწოლით. ამ მიზნით შეიქმნა Quad-ის პარტნიორობა,⁸⁸ - ამერიკის შეერთებული შტატების, იაპონიის, ინდოეთისა და ავსტრალიის კოალიცია, რომელიც მიზნად ისახავს ჩინეთის შეკავებას და „ერთი სარტყელი - ერთი გზის ინიციატივის“ (BRI) ალტერნატივის შეთავაზებას. თუმცა, ნებისმიერი გონივრული საგარეო პოლიტიკური ლოგიკის საწინააღმდეგოდ, ეს ქმედებები რუსეთსა და ჩინეთს დე ფაქტო ალიანსისკენ უბიძგებს.⁸⁹

შეერთებული შტატები ცდილობდა მსოფლიო წესრიგში ჩინეთი და რუსეთი უმცროს პარტნიორებად ჩაერთო. ამ მცდელობების აშკარა წარუმატებლობისა და არსებული წესრიგის რღვევის შემდეგ, როგორც ჩანს, შეერთებულმა შტატებმა გადაწყვიტა სრული შეკავების პოლიტიკას დაბრუნებოდა. როგორც დიმიტრი სუსლოვმა 2018 წლის სტატიამ აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში აშშ-რუსეთის ურთიერთობების შესახებ აღნიშნა, ვაშინგტონმა გააძლიერა შეკავების პოლიტიკა როგორც ჩინეთის, ისე რუსეთის მიმართ პოლიტიკურ, უსაფრთხოებისა და ეკონომიკურ სფეროებში. ამ პოლიტიკის ფარგლებში, აშშ წარმოაჩენს ჩინეთისა და რუსეთის როლს მსოფლიოში, როგორც ღრმად ნეგატიურსა და მტაცებლურს, და სხვა ქვეყნებს მხარის არჩევისკენ უბიძგებს. ისინი ან შეერთებულ შტატებთან უნდა იყვნენ, როგორც ლიბერალური წესრიგის ნაწილი, ან მის წინააღმდეგ - მოსკოვთან და პეკინთან ერთად. ამის ნათელი მაგალითია რექს ტილერსონის გამოსვლები ლათინური ამერიკისა და აფრიკის შესახებ 2018 წლის თებერვალში ტეხასის უნივერსიტეტში (ოსტინი) და 2018 წლის მარტში ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტში. ის აფრთხილებს რეგიონის ქვეყნებს, არ გააღრმავონ ურთიერთობები რუსეთთან და ჩინეთთან. და ბოლოს, შეერთებულმა შტატებმა შეიმუშავა გლობალური პოლარიზაციისა და დაყოფის ახალი იდეოლოგია. ეროვნული უსაფრთხოების უახლეს სტრატეგიასა და სხვა გავლენიან დოკუმენტებში, რუსეთი და ჩინეთი წარმოდგენილნი არიან, როგორც რევიზიონისტული ძალების ავტორიტარული ბლოკი, რომელიც მიზნად ისახავს არსებული საერთაშორისო წესრიგისა და თავისუფალი სამყაროს შერყევას.

წარსულის ბიპოლარობის აღდგენის მცდელობები (რომ აღარაფერი ვთქვათ ახალი გლობალური ცივი ომის მოგებაზე რუსეთისა და ჩინეთის წინააღმდეგ), რაც შედარებით მომგებიანია შეერთებული შტატებისა და უფრო ფართოდ, დასავლეთისთვის, რეალურად

⁸⁸ Thomas F. Lynch III, James Przystup, and Phillip C. Saunders, *The Indo-Pacific Competitive Space: China's Vision and the Post-World War II American Order*, National Defense University Press, 2020

⁸⁹ Nathan Michael Grant, *China Geostrategic Relations: The Belt and Road Initiative, Asian Region Instability and Australia*, 2021

განწირულია წარუმატებლობისთვის. ამის მიზეზი არის ის, რომ თანამედროვე სამყარო ბევრად უფრო რთულია და ნაკლებად არის დამოკიდებული დიდი სახელმწიფოების ნებაზე, ვიდრე მეოცე საუკუნის სამყარო.

ამერიკის მოკავშირეებისა და პარტნიორების აბსოლუტური უმრავლესობა (აზიაში, ახლო აღმოსავლეთში, ლათინურ ამერიკასა და აფრიკაში) არ არის მზად მხოლოდ ერთი მხარის არჩევისთვის - შეერთებული შტატების ან ჩინეთ-რუსეთის ბლოკის. ისინი უპირატესობას ანიჭებენ თავიანთი საგარეო ეკონომიკური და უსაფრთხოების ურთიერთობების დივერსიფიკაციას.⁹⁰

რაც უფრო ძლიერი იქნება ამერიკის ზეწოლა ქვეყნებზე, გააკეთონ არჩევანი, მით უფრო სუსტი იქნება ვაშინგტონის გავლენა და სანდოობა. ინდოეთი ინდო-წყნარი ოკეანის პროცესისა და ოთხმხრივი უსაფრთხოების დიალოგის -QUAD-ის ნებაყოფლობითი მონაწილეა, რაც გამოწვეულია ჩინეთის ეკონომიკური და სამხედრო უპირატესობის გამო მზარდი შეშფოთებით. ნიუ დელი ამას აღიქვამს, როგორც ჩინეთის ჰეგემონიისკენ მიმართულ პოლიტიკას სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიასა და ინდოეთის ოკეანის რეგიონში. მიუხედავად ამისა, ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ინდოეთმა უარი თქვას დამოუკიდებელ საგარეო პოლიტიკაზე, უარყოს თავისი ევრაზიული ამბიციები, დატოვოს შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაცია და გახდეს ამერიკის კიდევ ერთი მოკავშირე ინდო-წყნარი ოკეანის რეგიონში. მაშინაც კი, თუ ახალი ბიპოლარულობა ოდესმე რეალობად იქცევა, ეს ძნელად თუ მოუტანს სარგებელს შეერთებულ შტატებს ან დასავლეთს. პეკინის ზრდის ტემპის, მეცნიერებაში, განათლებასა და ტექნოლოგიაში ინვესტიციების დონისა და ავტორიტარული პოლიტიკური სისტემის შენარჩუნების შესაძლებლობის გათვალისწინებით (რაც უფრო ეფექტურია საერთაშორისო კონკურენციაში, როდესაც შერწყმულია საბაზრო ეკონომიკასთან), ჩინეთი, სავარაუდოდ, 15 წელიწადში მსოფლიოს წამყვანი ძალა გახდება.

„თუკიდოდეს ხაფანგი“, დომინანტ ძალასა და მზარდ ძალას შორის ომის საშიშროება, ბოლო დროს ინტენსიურად განიხილება. აღმოსავლეთიდან და სამხრეთიდან ზეწოლამ, ასევე შეერთებულ შტატებთან მეტოქეობის გაძლიერებამ აიძულა პეკინი, დასავლეთისა და სამხრეთ-დასავლეთის მიმართულებით წინ წაწეულიყო. ამას ორმაგი ეფექტი ექნება: ერთი მხრივ, ეს ხელს შეუწყობს განვითარების ახალი კლასტერების

⁹⁰ Robert D. Blackwill and Richard Fontaine, No Limits? The China-Russia Relationship and U.S. Foreign Policy, 2024

წარმოქმნას ცენტრალურ ევრაზიაში და ყოვლისმომცველი ევრაზიული პარტნიორობის ჩამოყალიბებას; მეორე მხრივ, ეს ერთდროულად გააძლიერებს საპირისპირო ტენდენციას, რაც გამოიწვევს შემფოთებას ჩინეთის მეზობლებს შორის მისი მზარდი ძალაუფლების გამო.

ახალი და დაბალანსებული მსოფლიო წესრიგის მშენებლობის აქტუალური საკითხები

საერთაშორისო წესრიგის ტრანსფორმაცია საჭიროებს რუსეთის სრულფასოვან ჩართულობას გლობალური ძალაუფლების სხვა ცენტრებთან ერთად, რათა შეიქმნას ახალი და დაბალანსებული მსოფლიო წესრიგი.

რუსული სტრატეგიის ქვაკუთხედად უნდა იქცეს ლიდერობა ახალი ფართომასშტაბიანი ომის თავიდან აცილებისთვის, ის უნდა ტრანსფორმირდეს საერთაშორისო უსაფრთხოების წამყვან აქტორად. ამის მიღწევა შესაძლებელია, როგორც სათანადო შესაძლებლობების განვითარებით, ისე შემაკავებელი დოქტრინის შემუშავებითა და მისი აქტიური შეთავაზებით. საერთაშორისო სტრატეგიული სტაბილურობის გაძლიერება უნდა მოხდეს არა ცალმხრივი ქმედებებით, არამედ საერთაშორისო თანამშრომლობის გზით. სტაბილურობის მიღწევა შესაძლებელია არა მხოლოდ შეიარაღების კონტროლის ტრადიციული მექანიზმებით, არამედ ისეთი დიალოგის სისტემის ჩამოყალიბებით, რომელიც უზრუნველყოფს გამჭვირვალობის ზრდას და მინიმუმამდე დაიყვანს შემთხვევითი თუ ესკალირებული კონფლიქტების რისკს. იმ შემთხვევაში, თუ შეერთებული შტატები თავს აარიდებს ამ პროცესში მონაწილეობას, რუსეთმა და ჩინეთმა სხვა სახელმწიფოებთან ერთად უნდა აიღონ ინიციატივა სტრატეგიული სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად. მშვიდობის შენარჩუნება მოითხოვს ინოვაციურ მიდგომებს, მათ შორის ერთობლივ ძალისხმევას არა ბირთვული შეკავების დასაძლევად, არამედ მისი, როგორც უახლოეს მომავალში ომის პრევენციის უმთავრესი ინსტრუმენტის, გასაძლიერებლად. ბირთვული იარაღის გავრცელების წინააღმდეგ ბრძოლა აუცილებელია, თუმცა ეს პროცესი უნდა ეფუძნებოდეს მომავალზე ორიენტირებულ ფილოსოფიასა და დიალოგის კულტურას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია თანამშრომლობა არაოფიციალურ ბირთვულ და პოტენციურ ბირთვულ სახელმწიფოებთან მათი უსაფრთხოების გარანტიების გასაძლიერებლად. სწორედ ეს არის

ბირთვული იარაღის შემდგომი გავრცელების შეზღუდვის ან პრევენციის ერთადერთი ეფექტური გზა.

როგორც წესი, საერთაშორისო წესრიგი ომების შემდეგ ყალიბდება, თუმცა დღევანდელ რეალობაში მასშტაბური ომი ისტორიის ნამდვილ დასასრულს მოასწავებს. ამიტომ, რუსეთმა მკაფიოდ უნდა გამოხატოს ვალდებულება, რომ უზრუნველყოს სტაბილურობა საერთაშორისო სისტემაში.⁹¹ რუსეთი გლობალური უსაფრთხოების მთავარ გარანტად გვევლინება, რასაც ადასტურებს მისი პოლიტიკა ახლო აღმოსავლეთსა და ცენტრალურ აზიაში, ასევე ევროპაში დასავლური ალიანსების გაფართოების პრევენცია, რომელმაც თავიდან აიცილა ომის საფრთხე. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს მისი როლი შეერთებული შტატებისა და სხვა დიდი სახელმწიფოების შეკავების მცდელობებში. ამ სტატუსის განმტკიცება აუცილებელია, როგორც პოლიტიკურ, ისე ინტელექტუალურ დონეზე. მომავალი მსოფლიო წესრიგის საფუძვლის ჩამოყალიბება უნდა მოხდეს ურთიერთშეკავებისა და წამყვან ძალებს შორის დიალოგის გზით. ამის შემდეგ შესაძლებელი გახდება მსჯელობა ძირითად პრინციპებზე: თანამშრომლობა, სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის პატივისცემა, პოლიტიკური, კულტურული და ღირებულებითი არჩევანის თავისუფლება. კომუნიზმის, ლიბერალიზმისა და სხვა იდეოლოგიების უნივერსალისტური პრეტენზიები წარსულს უნდა ჩაბარდეს. რუსეთმა უნდა აღადგინოს ლეგალისტური ტრადიცია - ერთგულება საერთაშორისო სამართლისადმი, რომელიც უგულვებელყოფილი იყო ლიბერალური მსოფლიო წესრიგის ეპოქის „ჯუნგლების კანონის“ პირობებში. ამისთვის საჭირო წინაპირობები, მათ შორის ძალთა ხელსაყრელი ბალანსი, თანდათან იკვეთება.

გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, უახლოეს წლებში რუსეთისთვის ყველაზე პერსპექტიული სტრატეგია იქნება აღმოსავლეთისკენ სვლა დიდ ევრაზიაში ყოვლისმომცველი პარტნიორობის ჩამოსაყალიბებლად. მოვლენათა პარალელურად ვარაუდობენ, რომ შეერთებული შტატები თავის მეზობლებთან, რამდენიმე ევროპულ და აზიურ სახელმწიფოსთან ერთად, ჩამოაყალიბებს საკუთარ გავლენის ცენტრს.

რუსეთმა და ჩინეთმა კვლავ დაადასტურეს მზადყოფნა, გააერთიანონ ძალისხმევა სხვა ქვეყნებთან ევრაზიაში ყოვლისმომცველი პარტნიორობის ჩამოსაყალიბებლად. რუსეთმა მხარდაჭერა გამოუცხადა ჩინეთის „ერთი სარტყელი, ერთი გზის“ ინიციატივას,

⁹¹ Francis Fukuyama, *The End of History?*, Center for the National Interest, No. 16, 1989, 3-18

რომელსაც სხვა პროექტებთან ერთად შეუძლია შექმნას მომავალი პარტნიორობის ეკონომიკური საფუძველი.

ჩინეთმა, თავის მხრივ, მხარი დაუჭირა ევრაზიის ეკონომიკურ კავშირს და დაეთანხმა შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაციის გაფართოებას ინდოეთისა და პაკისტანის ჩართვით. ეს ორი ნაბიჯი აუცილებელია ევრაზიული პარტნიორობის პოლიტიკური, ნორმატიული და ინსტიტუციური საფუძვლების ჩამოსაყალიბებლად.

მოსკოვმა, შემდგომ ეტაპზე, როგორც ჩანს, რუსული მენტალიტეტის გამო, დაკარგა ინიციატივა - მიღწეული გარღვევის შემდეგ დადგა შესვენების პერიოდი. ევრაზიული პარტნიორობის იდეის განხორციელება მოითხოვს სისტემურ თანამშრომლობას, უპირველესად, ჩინეთთან, ინდოეთთან, იაპონიასთან, სამხრეთ კორეასთან, ასევე ევრაზიის ეკონომიკური კავშირის, შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაციისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების ასოციაციის (ASEAN) წევრ ქვეყნებთან.

დიდი ევრაზიული პარტნიორობა ორმაგ მიზანს ემსახურება. პირველი, ის წარმოადგენს კონცეპტუალურ საფუძველს ერთიანი ევრაზიის შესაქმნელად, რომელიც უნდა ჩამოყალიბდეს გლობალურ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ძალად და მომავალი მსოფლიო წესრიგის ქვაკუთხედად იქცეს. მეორე, ეს არის მექანიზმი ჩინეთის მზარდი გავლენის დასაბალანსებლად საერთაშორისო ინსტიტუტების, კავშირებისა და დიალოგის გზით. პეკინი ჯერ კიდევ მიჰყვება „შუა სამეფოს“ ძველ ტრადიციას, რაც გულისხმობს, დამოკიდებული ქვეყნებით გარშემორტყმულ ძლიერ ცენტრს. თუმცა, თანამედროვე მსოფლიოში ეს მიდგომა საფრთხის შემცველია. ის შეიძლება გადაიზარდოს „თუკიდიდეს ხაფანგში“ - სიტუაციაში, როდესაც სხვა ქვეყნები იძულებულნი გახდებიან გაერთიანდნენ მზარდი ძალის შესაკავებლად.

ამ ტენდენციის გამოვლინებაა ინდო-წყნარი ოკეანის სტრატეგიის შექმნა, რომელიც მიზნად ისახავს ჩინეთის შეკავებას აღმოსავლეთისა და სამხრეთის მიმართულებით. თუმცა, არსებობს რეალური შანსი, რომ ახალი მსოფლიო წესრიგის სისტემური ჩამოყალიბების შემდეგ, ჩინეთი ჩაერთვება თანამშრომლობაზე დაფუძნებულ მრავალმხრივ სისტემაში, სადაც პეკინის გავლენა დაბალანსებული იქნება.

მარტივად რომ ვთქვათ, დიდი ევრაზიული პარტნიორობის მთავარი მიზანია ჩინეთთან ერთად თავიდან აიცილოს ცალმხრივი ჰეგემონური ამბიციების განვითარება. ეს მსგავსია იმისა, თუ როგორ მოახერხა ევროკავშირმა „გერმანიის საკითხის“ გადაჭრა - გერმანიის დომინანტური ძალისა და ჰეგემონური მისწრაფებების დაბალანსება,

რომელმაც მეოცე საუკუნეში ორი მსოფლიო ომი გამოიწვია. დღეს ყველა დაინტერესებული მხარის ინტერესებშია „ჩინეთის საკითხის“ დროული მოგვარება, სანამ მისი ძალაუფლების ცალმხრივმა გამოყენებამ საპირისპირო რეაქცია არ გამოიწვია. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა, წყნარი ოკეანის რეგიონში, ბიპოლარიზაციის თავიდან აცილება. ერთ მხარეს იკვეთება ინდო-წყნარი ოკეანის ბლოკი - შეერთებული შტატების ხელმძღვანელობით, რომელშიც შედიან ოთხმხრივი ალიანსის წევრები და ამერიკის სხვა მოკავშირეები. მეორე მხარეს ყალიბდება დიდი ევრაზიის ბლოკი: ჩინეთის, რუსეთის, ირანის, პაკისტანის, ცენტრალური აზიის ქვეყნებისა და სხვა პოტენციური მოკავშირეების მონაწილეობით. ამგვარ დაყოფას აქტიურად უჭერს მხარს შეერთებული შტატები. თუ ეს მცდელობა წარმატებული აღმოჩნდება, მივიღებთ ახალ გლობალურ დაპირისპირებას, სადაც წყნარი ოკეანის რეგიონი ახალი ცივი ომის მთავარ ფრონტად იქცევა, ხოლო ევროპა მეორე ფრონტის როლს შეასრულებს. ეს რადიკალურად განსხვავდება წინა ცივი ომის გეოპოლიტიკური კონფიგურაციისგან.

განვითარებადი ძალები და მრავალპოლარულობა

განვითარებადი ძალების აღზევება მიმდინარე გარდამავალი პერიოდის განმსაზღვრელი მახასიათებელია. კერძოდ, ჩინეთმა გამოიყენა თავისი ეკონომიკური გავლენა ისეთ გლობალურ ინსტიტუტებზე, როგორებიცაა მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია (WTO) და გაერო. ამასთან, წინ წამოწია ალტერნატიული ინიციატივები, როგორებიცაა „ერთი სარტყელი, ერთი გზა“ (BRI) და აზიის ინფრასტრუქტურის საინვესტიციო ბანკი (AIIB).⁹²

სხვა რეგიონული ძალები, მათ შორის ინდოეთი და ბრაზილია, ცდილობენ გააფართოვონ თავიანთი გავლენა ისეთი მრავალმხრივი პლატფორმების მეშვეობით, როგორებიცაა BRICS და G20. ეს აქტორები მხარს უჭერენ უფრო ინკლუზიურ საერთაშორისო სისტემას, რომელიც უკეთ ასახავს თანამედროვე ძალთა ბალანსს და გამოწვევას უქმნის დასავლური ძალების ტრადიციულ დომინირებას.

დასკვნა

⁹²Marco Bertilorenzi, The Rise of China as a Global Economic Power: Key Policies and Strategies, Università degli studi di Padova Dipartimento di studi Linguistici e Letterari Corso di Laurea Triennale Interclasse in Lingue, Letterature e Mediazione culturale (LTLLM) Classe LT-12, 2022-2023

ახალი მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბება რთული და მრავალმხრივი პროცესია, რომელსაც განაპირობებს ძალთა გადანაწილება, მულტილატერალიზმის გამოწვევები და გლობალიზაციისა და ნაციონალიზმის ურთიერთქმედება. მართალია, ერთპოლუსიანი სისტემის დასუსტება და მრავალპოლუსიანობის ზრდა ქმნის შესაძლებლობებს უფრო ინკლუზიური და სამართლიანი საერთაშორისო სისტემის ჩამოყალიბებისთვის, მაგრამ ამავდროულად, მნიშვნელოვან გამოწვევებსაც წარმოშობს. ახალი მსოფლიო წესრიგის მომავალი დამოკიდებული იქნება სახელმწიფოებისა და ინსტიტუტების უნარზე, მოერგონ ამ ცვლილებებს და ერთობლივად გადაჭრან გლობალური გამოწვევები. ამ ჩამოყალიბებადი წესრიგის თავისებურებების გააზრება გადამწყვეტია პოლიტიკის შემქმნელებისთვის, მეცნიერებისა და მოქალაქეებისთვის, რადგან ისინი მოქმედებენ სულ უფრო ურთიერთდაკავშირებულ და გაურკვეველ სამყაროში.

დღეს გლობალიზაცია გარდაუვალ რეალობად იქცა, როგორც ძლიერი, ისე სუსტი ქვეყნებისთვის. საერთაშორისო საქონლის, ცოდნისა და კაპიტალის თავისუფალი მოძრაობა ქმნის მნიშვნელოვან შესაძლებლობებს კეთილდღეობის ზრდისა და მსოფლიოს პროგრესისთვის. თუმცა, გლობალიზაციის პროცესი, მის ყველა დონეზე, გარკვეულ საფრთხეებთანაა დაკავშირებული, მათ შორისაა ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაული. განსაკუთრებით შემაშფოთებელია ისეთი გამოწვევები, როგორიცაა მასობრივი განადგურების იარაღზე (WMD) გაზრდილი წვდომა, საერთაშორისო ტერორიზმის საფრთხე და ინფექციური დაავადებების გავრცელების რისკი სახელმწიფო საზღვრებს მიღმა. ეს ყველაფერი მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის საერთაშორისო მშვიდობასა და განვითარებას. გლობალიზაცია, როგორც კომპლექსური ეკონომიკური და პოლიტიკური ფენომენი, განსაკუთრებით მკაფიოდ ვლინდება საერთაშორისო ურთიერთობებში. ამერიკის სამომავლო სტრატეგიაზე იქნება დიდწილად დამოკიდებული ის, თუ როგორი იქნება მომავალი მსოფლიო წესრიგი და რამდენად შეძლებს ვაშინგტონი დომინანტური პოზიციის შენარჩუნებას საერთაშორისო სისტემაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კისინჯერი, ჰ. მსოფლიო წესრიგი. გამომცემლობა “ინტელექტი”, თბილისი 2021.
2. ლუდუშაური ნ. ახალი მსოფლიო წესრიგი და კავკასია. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. თბ., 2009

3. ჯაფარიძე ე. - სუპრანაციონალური პოლიტიკა ევროკავშირში. გამ. იურისტების სამყარო თბილისი - 2024.
4. სანიკიძე გ., კილურაძე ნ. თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობები: მსოფლიო პოლიტიკის გლობალიზაცია. ფონდი ღია საზოგადოება — საქართველო. გამომც. მერიდიანი. თბ., 2001
5. გორგილაძე ი. ახალი მსოფლიო წესრიგი ამერიკულ გეოპოლიტიკაში. სოციალური მეცნიერების საკითხები. გამომც. უნივერსალი, თბ., 2016;
6. Tischer Anuschka, Peace of Westphalia (1648)
<https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0073.xml> [12.12.2024]..
7. amela Beshoff, Christopher Hill, Two Worlds of International Relations Academics, Practitioners and the Trade in Ideas, 1994, 23
8. T.W. Luke, Cold War, International Encyclopedia of Human Geography, 2009, Pages 170-174
9. Samet Gunay, Gokberk Can, The source of financial contagion and spillovers: An evaluation of the covid-19 pandemic and the global financial crisis,
10. A New World Order - A View from Russia, <https://www.cirsd.org/en/horizons/horizons-winter-2019-issue-no-13/a-new-world-order-a-view-from-russia> [12.12.2024]
11. A new world order: A view from Russia <https://eng.globalaffairs.ru/articles/a-new-world-order-a-view-from-russia/> [12.12.2024]
12. Daniel Sargent, The Cold War, Published online by Cambridge University Press, 2015
13. Bretton Woods Revisited: Creating a Monetary and Economic Order Fit for the 21st Century, <https://www.bu.edu/gdp/2024/06/12/bretton-woods-revisited-creating-a-monetary-and-economic-order-fit-for-the-21st-century/> [12.12.2024]
14. Thomas F. Lynch III, James Przystup, and Phillip C. Saunders, The Indo-Pacific Competitive Space: China's Vision and the Post-World War II American Order, National Defense University Press, 2020
15. Nathan Michael Grant , China Geostrategic Relations: The Belt and Road Initiative, Asian Region Instability and Australia, 2021
16. Robert D. Blackwill and Richard Fontaine, No Limits? The China-Russia Relationship and U.S. Foreign Policy, 2024
17. Francis Fukuyama, The End of History?, Center for the National Interest, No. 16, 1989, 3-18
18. Gaziza Shakhnova and Jeremy Garlick, The Belt and Road Initiative and the Eurasian Economic Union: Exploring the “Greater Eurasian Partnership”, Journal of Current Chinese Affairs 2020, Vol. 49(1) 33–57
19. The New Normal of Great Power Competition: The U.S.-China-Russia Relationship and the Indo-Pacific Region, NIDS International Symposium on Security Affairs 2022

20. John E. Herbst, Philip D. Zelikow, Charles Gati, Daniel S. Hamilton, Petr Luňák, European Security, NATO–Russia Relations, and the Post–Cold War Order, *Journal of Cold War Studies*, 2024, 26 (3): 204–241.
- 21 Zofia Studzińska, How Russia, Step by Step, wants to Regain an Imperial Role in the Global and European Security System, Vol. 14, No. 4, 2015, 21–42. <https://www.jstor.org/stable/26326416> [12.12.2024]
- 22 Marco Bertilorenzi, The Rise of China as a Global Economic Power: Key Policies and Strategies, Università degli studi di Padova Dipartimento di studi Linguistici e Letterari Corso di Laurea Triennale Interclasse in Lingue, Letterature e Mediazione culturale (LTLLM) Classe LT-12, 2022–2023